

Tutkijat kansalaisyhteiskunnan talkoisiin

Sirkka Ahonen

Euroopan maista kaksi panostaa tuoreen OECD-tilaston (Education at a Glance 1992–1997) mukaan muita enemmän teknis-luonnontieteelliseen korkeakoulutukseen: Venäjä ja Suomi. Venäjä johtaa, Suomi on toinen. Suomen perässä tulevat sitten Norja, Saksa ja Italia. Listan toisessa päässä ovat Hollanti, Portugali, Kanada ja Yhdysvallat. Venäjän kohdalla on selvää, että jämähtänyt teollinen infrastruktuuri on luotava kiireesti uudelleen. Mutta eikö yhteiskunnallinen murroskin vaatisi hallituksi tullakseen paljon tutkimustietoa? Maa voi romahtaa myös yhteiskunnalliseen kaokseen.

Venäjällä retoriikka ja tutkimus keskittyvät talouden kansainvälisestä kilpailukyvystä huolehtimiseen. Yhteiskunnan kriisistä puhutaan käsiä levitellen, fatalistisesti.

Suomessa, teknis-luonnontieteellisen sivistyksen kakkosmaassa, yleinen retoriikka on Venäjän tavoin kiinni teknis-matemaattis-luonnontieteellisen sivistyksen kohottamisessa. Taustalla on teollisuuden ja sivistyslaitosten jo 1980-luvulla perustettu uusi rakentava suhde, joka on dokumentoitu sekä silloisen STK:n koulutuspoliittisissa julkaisuissa että opetusministeriön julki kirjoittamissa sivistysvisioissa ja yleissivistävän koulun uusissa opetussuunnitelmissa.

Lama antoi ponnita teollisuuden vaatimuksille. Huoli laskevista tuotantoluvuista sai aikaan, että yhä enemmän puhuttiin koulutuksesta ensisijaisesti kansainvälisen taloudellisen kilpailukyvyn tekijänä. Puheen kärki osui yleissivistävään koulutukseen, jossa 1996 aloitettiin Matematiikan ja luonnontieteiden kehittämisprojekti (LUMA). Koulutuksen ja tutkimuksen resursseista irrotettiin miljoonia käytettäväksi matemaattis-luonnontieteellisen yleissivistyksen kohottamiseen.

LUMA-projektia tuki valtaretoriikka, jonka mukaan matematiikan, luonnontieteiden ja tekniikan osaamisen tila oli todella huono. Korkeakouluopetuksen vaatimuksiin pohjaavilla kriteereillä näin varmasti olikin. Retoriikassa oli kuitenkin ylilyöntejä, jotka eivät olleet sopusoinnussa erilaisten kotimaisten ja kansainvälisten vertailulukujen kanssa. LUMA:n liikkeelle lähtiessä lukiolaisista puolet valitsi pitkän matematiikan ja loputkin opiskelivat matematiikkaa yleensä enemmän kuin esimerkiksi omaa äidinkieltään. Valtaosa osallistui ylioppilastutkinnon matematiikan kokeeseen, ja reaaliokokeen vastauksista vuonna 1995 lähes yhtä moni (17%) oli fysiikan ja kemian kuin historian ja yhteiskuntaopin (18%) alalta. Korkeakoulutasolla Suomi kilpaili johtopaikasta OECD-tilastossa, jossa maita verrattiin sen suhteen, kuinka suuri osa väestöstä suoritti korkeakoulututkinnon matemaattis-luonnontieteellisissä aineissa. Myös väittelijöiden selvä enemmistö esimerkiksi Helsingin yliopistossa oli luonnontieteilijöitä.

Erilaisten kansainvälisten IEA-, OECD- ja EUROSTAT-tunnuslukujen näytöstä huolimatta yleinen retoriikka pitäytyi uskomukseen teknis-luonnontieteellis-matemaattisen sivistyksen hätätilasta.

LUMA-talkoot käynnistyivät. Yleissivistävän koulun matematiikan ja luonnontieteiden opetus ja etenkin sitä koskeva tutkimus virkistyivät huomattavasti. Opettajankoulutuslaitokset täytyivät matematiikan ja luonnontieteiden didaktiikan opettajista ja tutkijoista. Korkeakoulu- ja tutkimustasolla samanaikaisesti aloitettu valtion tutkimusrahojen pitkä tähtäimen lisäysohjelma korosti niinkään teollisuuden tarpeita ja painotti tekniikan ja luonnontieteiden edistämistä. Taustatukena oli EU:n tutkimuksen ja koulutuksen puiteohjelma, josta Helsingin yliopistokin lausunnossaan totesi, että se tulisi teknis-luonnontieteellisen painotuksensa takia vaikeuttamaan humanistis-yhteiskunnallisen tutkimuksen rahoitusta.

Samaan aikaan suomalainen yhteiskunta kävi läpi melkoista murrosta. Lähes joka viidennen suomalaisen tarpeettomuus työmarkkinoilla ei johtunut yksin lamasta vaan oli syväälle käyvään taloudelliseen rakennemuutokseen sisäänrakennettu ilmiö. Murros koski koko kansalaisyhteiskuntaa. Äänestysluvut

kertoivat, että kansalaiset olivat menettämässä uskonsa edustukselliseen demokratiaan. Etenkin nuoret samaistuivat lähinnä harrastus- ja elämäntapayhteisöihin eivätkä poliittisiin mielipidesuuntiin tai yleensäkin koko yhteiskuntaa koskevien kysymysten pohtimiseen.

Myös kansalaisten rauhallinen yhteiselo osoitti järkkymisen oireita. Rasismi suoritti alustavan maihinnousun Suomeen eivätkä suomalaiset keskenäänkään enää noudattaneet solidaarisuuden periaatetta. Syrjäytyneet eivät ehkä pian olisi pelkkä marginaaliryhmä. Kansalaisyhteiskuntaan perinteisesti liittynyt yhteiskunnallisen eheyden tavoite hävisi markkinakilpailun dynaamiselle projektille. Retoriikan tasolla pinnalle nousi jako tuloksellisiin ja muihin, lahjakkaisiin ja tarpeettomiin.

Kansalaisyhteiskunnan rapistuminen herättää kysymyksiä. Miksi edustuksellinen demokratia menetti uskottavuuttaan? Missä taloudellisen vapauden rajat olivat? Kuka oli kenenkin lähimmäinen? Yhteiskunnallinen keskustelu osoittaa meillä kuitenkin samanlaisia retorisen kapenemisen oireita kuin Venäjällä. Vedotaan epämääräiseen tunneälyyn ja subjektiivisiin arvostuksiin, sensijaan että noudatettaisiin ihmisen ja yhteiskunnan toiminnasta puhuttaessa älyllistä ja tiedollista rigorismaa. Kunnon tutkimustietoa on keskustelussa riittämättömästi. Melkein kaipaa vanhaa positivismia. Voi olla että tutkijoidenkin pitäytyminen postmoderniin relativismiin on tulosta köyhän miehen budjetista: humanistis-yhteiskunnallisen tutkimuksen resurssointi oli riittämätöntä.

Olisikohan aika kansalaisyhteiskunnan tutkimuksen talkoisiin? On paljon kysymyksiä, joita pitäisi tutkia joukolla ja monin ottein, niin empiirisesti, strukturalistisesti, diskurssianalyttisesti kuin spekulatiivisesti. Mitä yhteiskunnassa oikein on tapahtumassa? Miltä asiat näyttävät historian vaihtoehtojen perspektiivissä? Miten mennyt tulevaisuus, jota leimasi parjattu edistyksen projekti, eroaa tulevasta tulevaisuudesta, sellaisena kuin odotuksemme sitä nyt rakentavat?

Talkoilla saatavalle, ihmisen ja yhteiskunnan toimintaa koskevalle tiedolle kuuluu asianmukainen paikka yleissivistävässä koulutuksessa, ei valinnaisena vaan kaikille yhteisenä ohjelmana. Ohjelman onnistuminen edellyttää humanistis-yhteiskuntatiedollisten talkoiden ulottamista opettajankoulutukseen ja koulujen arkeen.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston historian didaktiikan dosentti. Hän toimi vuonna 1993 asetetun Humanistis-yhteiskuntatieteellisen yleissivistyksen komitean pääsihteerinä.